

ORTADOĞU ÜLKELERİNDEN TÜRKİYE'YE YÖNELİK DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE HAREKETLERİ

Yrd. Doç. Dr. Kamil USLU*
İlyas SÖZEN*

ÖZET

Gelişmekte olan ülkelerin sermaye ihtiyaçlarını maliyetsiz olarak karşılamalarının bir yolu da ülkeye doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını çekebilmeğdir. Bu yatırım türünün çekilmesinde siyasi, ekonomik, stratejik yapı olduğu gibi verilen teşvikler de önemlilik arz etmektedir. Çalışmamızda, Türkiye'nin genel olarak yabancı sermaye çekmedeki potansiyeli ve gelişim süreci, özel olarak ise Ortadoğu ülkelerinden çekilen doğrudan yatırımlardan bahsedilmiştir. Ayrıca Türkiye'nin değişen mevzuatının sonuçları ve yabancı sermayenin teorik olan faydalarının Türkiye ekonomisinde ki gerçekleştirmeleri belirtilmiştir. Türkiye ekonomisinde, iç tasarruf oranlarını artırıcı önlemler alınmadığı, yabancı sermaye çekiminde sadece var olan tesislerin satılması ve ülkeye gelen yabancı sermayenin kar transferleri hakkında herhangi bir yasal kontrol alınmaması sonucunda; iktisadi teorilerde bahsedilen faydaları Türkiye ekonomisinde göremeyeceğimiz söylenebilir. Özellikle, Ortadoğu ülkelerinin şu an itibariyle Türk ekonomisine etkileri çok azdır. Ancak yapılan anlaşmalar ve konjonktürel değişimlerden dolayı ileriki yıllarda ülke ekonomisinde etkili olacakları söylenebilir.

GİRİŞ

Ortadoğu sınırlarını kesin olarak çizmek mümkün olmasa da, coğrafi açıdan, Avrupa'dan bakılarak bir Ortadoğu tanımı yapılabilir. Buna göre Ortadoğu; Türkiye, İran, Irak, Suriye, Lübnan, İsrail, Ürdün, Kuveyt, B.A.E. Bahreyn, Katar, S.Arabistan, Yemen'in (Kuzey ve Güney) bulunduğu ve büyük çoğunluğunu Arap yarımadasında ki ülkelerin oluşturduğu bölgedir. Ayrıca bu tanıma, Mısır, bir Kuzey Afrika ülkesi olmasına rağmen,

---

* M.Ü. İ.İ.B.F. Öğretim Üyesi

* Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi (Mezun).

Ortadoğu bölgesine coğrafi ve kültürel yakınlığından dolayı eklenebilir. Bu bölgenin ortak özelliği, dil bakımından Arapça, din bakımından Müslüman olmasıdır.

Yukarıda tanımı yapılan Ortadoğu bölgesinde 14 ülke bulunmaktadır. Türkiye'ye gelen Ortadoğu kökenli firmaların, hepsini çalışmamızda gösterilememesinin nedenleri olarak; ya çok az yabancı sermayeye sahip olmaları, ya da hiç yok denilecek kadar yabancı sermayeyi Türkiye'ye getirmelerinden kaynaklanmaktadır. Türkiye'nin Ortadoğulu komşuları olan Irak, İran ve Suriye'nin çalışmamıza dâhil edilmemesi ise; bu ülkelerden gelen yabancı sermayenin benzer karakteristik özellik göstermeleridir. Sayılan üç komşu ülke firmalarının yapılarına bakıldığı zaman, büyük çoğunluğunun sermayeleri 50,000 \$'ın altında olduğu görülmektedir. Bu ülkelerden gelen yabancı sermayeli firmaların amacı, uluslararası yabancı yatırımcıların hedeflerinden farklılık göstermektedir. Çoğunlukla, Türkiye ile yapılan sınır ticaretinde sorun yaşamamak amaçlanmaktadır ki, kurulan firmaların büyük çoğunluğu hizmetler sektörünün ticaret alt başlığında faaliyet göstermesi, yukarıdaki söylemi doğrulayabilir. Yukarıda sayılan nedenlerden ve sıkıntılardan dolayı, çalışmamızda beş ülke ele alınacaktır. Bu ülkeler Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri (B.A.E), İsrail, Kuveyt, Suudi Arabistan'dır.

Çalışmamızın ilk bölümünde, Türkiye'nin yabancı sermaye gelişimini Cumhuriyet öncesinden günümüze kadar; nitelikleri, miktarı, faaliyet gösterdiği sektörler, dış ticarete ve istihdama etkilerinden bahsedilmektedir. Özellikle 2003 öncesi ve sonrası, kanun değişikliği ve sonuçları detaylandırılarak anlatılmaktadır.

İkinci kısımda ise, Ortadoğu ülkelerinden Türkiye'ye gelen doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının genel değerlendirmesinden sonra seçilen beş Ortadoğu ülkesinin yatırım miktarları, sektörleri, sermaye yapıları ve dış ticarete etkileri incelenmektedir. Türkiye'de faaliyet gösteren tüm yabancı sermayeli firmalar ile Ortadoğulu firmaların Türkiye ekonomisine etkileri yönünden karşılaştırılması yapılmıştır. Son bölümde, Türkiye'nin yabancı sermaye çekmesi için yapması gerekenler sıralanmıştır.

1. TÜRKİYE'YE GELEN DOĞRUDAN YABANCI SERMAYENİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Türkiye'nin Cumhuriyet öncesi dönemden başlayarak yaklaşık bir buçuk asırlık yabancı sermaye tecrübesi bulunmaktadır. Osmanlı Devleti döneminde yabancı sermaye yatırımları, dış kaynak olarak ele alınmış ve dışarıdan borçlanma amacıyla kullanılmak istenmiştir .

Cumhuriyetin ilk dönemlerinde, yabancı firmaların millileştirilmesine rağmen yabancı sermayeye karşı bir önyargı gerçekleşmemiştir. İzmir İktisat Kongresinde yabancı sermaye hakkında görüşler bildirilmesine rağmen dönemin olağanüstü şartlarından ve büyük buhrandan dolayı ülkeye yabancı yatırım çekilememiştir.

50'li yıllardan sonra, dönemin liberal kanunlarında sayılan 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu ve Petrol Kanunu çıkarılmasına rağmen yabancı yatırımlar yine beklenen miktarlarda gerçekleşmemiştir.

24 Ocak 1980 kararlarının ardından Türkiye dışı açık bir ekonomik anlayışa geçmiştir. İlk defa 24 Ocak 1980 Ekonomik İstikrar Tedbirleri'nde 8/168 sayılı 'Yabancı Sermaye Çerçeve Kararnamesi' ile yabancı sermaye için Başbakanlığa bağlı, Yabancı Sermaye Dairesi kurulmuştur. Daha sonra ise Devlet Planlama Teşkilatı'na bağlanmıştır. 17.7.1997 tarih ve 436 sayılı kararname ile Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü, 9.12.1994 tarih ve 4509 sayılı Kanun ile Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlıkları kurulması sonucunda, Hazine Müsteşarlığı bünyesinde faaliyetlerine devam etmektedir .

Tablo 1

Türkiye' ye Gelen Yabancı sermayenin Yıllara Göre Dağılımı

YILLAR	İZİN VERİLEN YABANCI SERMAYE (MİLYON \$)	YABANCI SERMAYELİ FİRMA SAYISI	FİİLİ GİRİŞ (MİLYON \$)
1980	97	78	35
1981	338	109	141
1982	167	147	103
1983	103	166	87
1984	271	235	113
1985	234	408	99
1986	364	619	125
1987	655	836	115
1988	821	1.172	354
1989	1.512	1.525	663
1990	1.861	1.856	684
1991	1.967	2.123	907
1992	1.820	2.330	911
1993	2.063	2.554	746
1994	1.478	2.830	636
1995	2.938	3.161	934
1996	3.836	3.582	914
1997	1.678	4.068	852
1998	1.646	4.533	953
1999	1.700	4.950	813
2000	3.477	5.328	1.707
2001	2.725	5.841	3.288
2002	2.243	6.280	1.042
2003(*)	1.208	6.511	542
TOPLAM	35.203	---	16.764

Kaynak: HM, http://www.treasury.gov.tr/stat/yabser/ys_yatirim.xls (erişim: 25.6.2006) * 2003 Ocak-Haziran

1980-2003 yılları arasında izin verilen yabancı sermaye miktarı 35 Milyar \$ olmasına rağmen fiili olarak gerçekleşen oran yarıya yakın olarak gerçekleşmiştir. Verilen izinlerin gerçekleşmemesinde, siyasi istikrarsızlıklar, bölgesel sorunlar, ekonomik istikrarsızlıklar etkilidir. Özellikle doların değerinin sürekli değişmesi gösterilebilir. Aynı dönemde 6511 firma kurulmuşken özellikle yıllık artış miktarı 300-400 adet civarındadır. Yıllık Türkiye'ye gelen yabancı sermaye girişi 1 Milyar \$ gerçekleşmiş ancak 2001 yılında GSM frekansı satışı sonucunda bir yıl içinde en fazla yabancı sermaye girişi (3,266 Milyar \$) gerçekleşmiştir.

Tablo 2

Doğrudan Yabancı Sermaye Girişinin Ülke Gruplarına Göre Dağılımı (Milyon \$)

ÜLKELER	Firma Adedi	Mevcut Yabancı Sermaye	Toplam Yabancı Sermaye İçindeki Payı (%)
Avrupa Birliği	2,999	5.261.657.158	68,97
Diğer OECD Ülkeleri	827	1.615.829.081	19,82
Ortadoğu Ülkeleri	1,075	197.718.440	2,43
K.Afrika Ülkeleri	80	19.353.709	0,23
Diğer İslam Ülkeleri	72	5.578.093	0,07
Doğu Avrupa Ülkeleri	534	57.5553.012	0,68
Diğer Ülkeler Toplamı	924	633.386.908	7,52

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı raporlarından derlenmiştir. *30.06.2003 itibarıyla

Bu firmaların büyük çoğunluğu batı ülkelerinden gelmektedir. Ortadoğu bölgesinden 1,075 adet firma gelmiş ki toplam yabancı sermayeli firma içinde % 2,43'lük paya sahiptirler. AB'den gelen firmalar yüzde yetmişe yakın gerçekleşmesinde, gümrük birliğine üye olmak, batı ülkeleriyle ihracat ve ithalatın ağırlıklı olarak batı ekonomileriyle gerçekleştirilmesi gösterilebilir.

Tablo 3

**1995- 2003 Yılları Arasında Türkiye'ye Giren Yabancı Sermaye Yatırımları
(Milyon\$)**

Yıllar	D.Y. Sermaye	Diğer Sermaye	Gayrimenkul	Toplam
1995	885	--	--	885
1996	722	--	--	722
1997	805	--	--	805
1998	940	--	--	940
1999	783	--	--	783
2000	982	--	--	982
2001	3.266	--	--	3.266
2002	585	414	--	999
2003*	243	63	236	542

Kaynak: TCMB istatistiki verilerinden derlenmiştir.

<http://tcmbf40.tcmb.gov.tr/cbt.html>

*Ocak-Haziran

Türkiye'de ki yabancı sermaye tanımı içinde Net Sermaye, Diğer Sermaye ve Gayrimenkul bulunmaktadır. 1995-2003 döneminde, Türkiye'ye gelen doğrudan yabancı sermayenin büyük çoğunluğu net sermayeden oluşmasına rağmen 2002 ve 2003 yıllarında Diğer Sermaye ve Gayrimenkul girişleri başlamıştır. Özellikle bu girişler yeni sermaye kanunun çıkarılacağından duyumundan sonra arttığı söylenebilir. Dikkatli bakıldığında, aslında doğrudan yatırım miktarları çok az miktarlarda gerçekleştiği görülmektedir. 2001 yılındaki artış sadece bir firmanın 2 milyar \$ üzerindeki yatırımından kaynaklanmaktadır.

Tablo 4

Türkiye'de Faaliyette Bulunan Yabancı Sermayeli Kuruluşların Sektörel Dağılımı

Sektörler	Firma Adedi	Mevcut Yabancı Sermaye (Milyon \$)	Toplam Yabancı Sermaye İçindeki Payı (%)
Tarım	15	278.417.122	3,63
Madencilik	101	37.919.647	0,49
İmalat	1.667	3.182.618.272	41,52
Enerji	51	367.096.783	4,79
Hizmetler	4.541	3.779.698.315	49,57
G.TOPLAM	6.511	7.665.750.139	100

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı raporlarından derlenmiştir .*30.06.2003 İtibariyle

2003 öncesi dönemde yabancı firmalar sektörel dağılımda; 4541 firma ile hizmetler sektöründe, 1667 firma ile de imalat sektöründe faaliyet göstermektedirler. Ancak hizmetler sektöründe firma sayısı fazla iken toplam yabancı sermaye miktarının %50'sini getirmektedirler. İmalat sektöründeki 1667 firma ise %42 oranında gerçekleşmiştir. Bunun nedenini iyi almak için sektörlerin alt gruplarına bakmamız gerekmektedir.

Tablo 5

Seçilmiş Alt Grupların Sektörel Dağılımı

	Firma Sayısı	Mevcut Stoku (Milyon \$)	Toplam Yabancı Sermaye İçindeki Payı
HİZMETLER			
Ticaret	2.470	499	6,51
Haberleşme	45	717	9,35
Bankacılık	37	809	10,56
İMALAT			
Gıda Sanayi	168	467	6,1
Diğer Kimyasal Ürünler	100	581	7,59
Taşıt Araçları İmalatı	37	393	5,13
Taşıt Araçları Yan	130	307	4
Elektrik	51	367	4,79
TARIM			
Tarım Hizmetleri	68	267	3,48

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı 2003 raporundan derlenmiştir.

01/01/1954-30/06/2003 dönemine aittir.

Hizmet sektöründe faaliyet gösteren firmaların büyük çoğunluğu ticaret alt başlığında ve bu firmaların büyük çoğunluğu da küçük sermayeli firmalardan oluşmaktadır. İmalat sektöründe ise daha dengeli bir dağılım görülmektedir. Firma sayısı bakımından en fazla olan alt başlıklar; gıda sanayi ve taşıt araçları yan sanayidir. Ülke nüfusunun yoğun olması ve iç piyasadaki pazar büyüklüğünden kaynaklandığı ileri sürülebilir. Sektörler içinde en yüksek pay ise Bankacılığın alması, Türkiye ekonomisinin yapısından kaynaklandığı söylenebilir.

17.06.2003 tarihinde 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu'nun kabulü ile yabancı sermayede yeni dönem başlamıştır.

Yeni yabancı sermaye kanunuyla yürürlüğe giren yenilikler:

4875 sayılı yeni Kanun ile, yabancı yatırımcılar için var olan çeşitli izin ve onay alma yükümlülükleri kaldırılarak, sadece bilgi verme yükümlülüğü getirilmiştir .

4875 sayılı Kanun ile yeni getirilen bir tanım bulunmaktadır. Yabancı sermaye yatırımcısı sadece yabancı ülke vatandaşı değil, yurtdışında yerleşik Türk vatandaşlarını da içermektedir. Aynı maddenin devamında artık "...veya menkul kıymet borsalarından en az %10 hisse oranı ya da aynı oranda oy hakkı sağlayan edinimler yoluyla mevcut bir şirkete ortak olmayı " da yabancı yatırımcı olarak görebilmektedir.

Eski kanun olan 6224 sayılı kanunda var olan "Memleketin iktisadi inkişafına yararlı olması" ile olan "... yabancı sermaye, ülke çapında tekel teşkil edecek faaliyetlerde bulunan kuruluşlarda çoğunluk hissesine sahip olamaz " şartları kaldırılmıştır.

4875 sayılı Kanun ile yabancı yatırımcının uyumsuzluk durumlarında milletlerarası tahkime başvurmaları güvence altına alınmıştır.

4875 sayılı yeni Kanunda her türlü politika belirleme ve bilgi isteme yetkisi sadece Hazine Müsteşarlığına verilmiştir. Buna ilaveten "...her türlü değişiklik ve yeni mevzuat tasarımları hakkında Müsteşarlığın uygun görüşü alınır " ile tek yetkili Müsteşarlık olmuştur.

Eski kanunun ki "Mal, hizmet veya fikri haklar şeklinde ithal edilen sermayenin kıymeti ve Komitede kabul edilen teşebbüs mevzuu mallar ve kıymetler olup olmadığı Komitece seçilen eksperler tarafından takdir olunur " kaldırılıp yerine yeni kanunda "Yabancı ülkelerde kurulu bulunan şirketlerin menkul kıymetlerinin yatırım aracı olarak kullanılması halinde, menşe ülke mevzuatına göre değer tespitine yetkili makamların veya menşe ülke mahkemelerince tespit edilecek bilirkişininin ya da uluslararası değerlendirme kuruluşlarının değerlendirmeleri esas alınır " getirilmiştir.

6224 sayılı Kanun ve mevzuatlarında var olan, yabancı sermayeli şirket kurmak için yabancı ortak başına asgari 50,000 ABD Doları sermaye getirilmesi şartı ve limited ve anonim şirket kurma zorunluluğu vardı. Yeni Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu'na göre bu şart ve zorunluluk ortadan kalkmıştır.

Ön izin alma zorunluluğunun kaldırılması ve sadece bilgi verme yükümlülüğünün olmasından dolayı gelen yabancı sermaye miktarında farklılıklar gösterebilmektedir.

Tablo 6

Doğrudan Yabancı Yatırımların Fiili Girişleri (Milyon \$)

Yıllar	Net Sermaye	<i>Diğer</i>	Gayrimenkul	Toplam
2003	737	17	998	1.752
2004	1.145	359	1.343	2.847
2005	8.063	-243	1.830	9.650
2006	6.944	-37	1.141	8.085

Kaynak: TCMB, <http://tcmbf40.tcmb.gov.tr/cbt.html> sitesindeki verilerinden derlenmiştir.

Yeni kanunun kabulünü takiben gerçekleşen rakamlarda büyük artışlar görülmektedir. Rakamsal açıdan yıllık ortalama 1 Milyar \$ gelirken, 2003 yılının haziran ayından itibaren yıllık ortalama 7 Milyar \$ olmuştur. Ancak bu rakamın içinde net sermaye ortalama olarak 5,5 Milyar \$'dır. Bunda özellikle son 2 yılda gerçekleşen gayrimenkul satışları etkilidir. Önceki dönemle karşılaştırıldığında sadece gayrimenkul açısından değil net sermaye açısından da artışlar büyük miktarlarda gerçekleşmiştir.

Tablo 7**Türkiye'de Yabancılar Tarafından 2005 Yılındaki Şirket Satın Almalar**

Şirket	Pay %	Alan Şirket	Satış Değeri (Milyon \$)
T.Telekom	55	Saudi Oger	6550
Mersin Limanı	*	PSA/Akfen	755
İskenderun Limanı	*	PSA/Akfen	80
Garanti Bankası	25,5	GE Consumeer Fin	1556
Yapı Kredi	57,4	Koç/ UniCredite	1500
Dış Bankası	89,3	Fortis Bank	1012
Turkcell	26	Alfa	3300
TEB	42,1	BNP Paribas	182
Gima ve Endi	60,1	CarrefourSA	133
C Bank	57,5	Hapoalim	113
Şekerbank	51	RadoBank	129
HC İstanbul	*	EFG EuroBank	25
Edirne Lalapaşa	*	İtalyan Cementir	166
Telsim	*	Vodafone	4550
Docar	75	K.S.C.S	28
Erdemir	*	Arcelor	1210
Kent Gıda	*	Cadburg	95
Digiturk	*	ProvEgistry	216

Kaynak: http://www.aktifhaber.com/read_news.php?nID=57158 siteden derlenmiştir. (08.02.2006)

Görüldüğü üzere, 2005 ve 2006 yıllarında yüksek oranlı artışlar gerçekleşmektedir. Artışların nedenleri olarak yapılan özelleştirmeler, özel sektör birleşmeleri ve satışları olduğu söylenebilir. Burada özellikle belirtilmesi gereken konu ise, Türkiye'de sabit net yatırım ile plasman yatırımın ayırt edilmemesidir. Var olan tesisin satılması (plasman) sonucunda yabancı sermaye ekonomiye katkı sağlamamakta sadece verimliliği artırmakta, hatta elde ettiği yurtiçi geliri transfer ederek ayrıca ekonomiye ters yönde etkisi olabilmektedir. Özellikle iletişim, bankalar ve grossmarket gibi kuruluşların alınması sonucunda tüm geliri iç piyasadan olup daha sonra kar transferi yapmaya müsait kuruluşlardır.

Tablo 8

Ülke Gruplarındaki Yabancı Şirketlerin Kuruluş Sermayelerine Göre Dağılımı

	<50.000\$		50.000– 200.000\$		200.000– 500.000\$		>500.000\$		
	2004	2005	2004	2005	2004	2005	2004	2005	
AB Ülkeleri(25)	756	911	224	331	56	64	51	63	2456
Diğer Avrupa	211	198	51	64	18	19	19	11	591
Kuzey Amerika	74	61	22	26	8	7	7	7	212
Orta Doğu	251	211	114	116	12	18	8	7	737
Diğer Ülkeler	185	142	60	50	11	11	12	6	477
Toplam	1477	1523	471	587	105	119	97	94	

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı Doğrudan Yabancı Yatırım Raporu'ndan derlenmiştir.

Bu dönemde kurulan firma sayılarında çok büyük miktarlarda artışlar olmaktadır. Örneğin, 30 yıllık dönemde 6,511 adet firma kurulmuş olmasına karşılık 3 yıllık dönemde ise 7,455 adet firma kuruluşu gerçekleşmiştir. Yeni kanunun firma kuruluşunu kolaylaştırdığı açıkça ortadadır. Ancak kurulan şirketlerin sermaye yapılarına bakılırsa; 50,000 \$'dan az sermayeli 4,178 firma kurulduğu görülmektedir. Gelen firma sayısı çok fazla artırılabilir ancak buna paralel olarak yabancı sermaye miktarı ve ekonomiye etkileri aynı derecede yüksek olmayabilir.

2003 yılından sonra firmaların kurulduğu sektörlerde, özellikle satın almalarından sonra hizmetler sektörünün alt başlığı olan bankacılık ve iletişimde yoğunluk kazanmıştır. Ancak firma adedi bakımından yine ticaret alanında fazla firma kuruluşu gerçekleşmiştir. Ticaret firmalarının artışında 50.000\$'dan küçük firmaların etkili olduğu, toplam gelen sermayenin azlığından olduğu söylenebilir.

Doğrudan yatırım yapan yabancı sermayeli firmalar ülkeye sadece sermaye (para) getirmemektedir. Bu firmaları ülkelerin tercih etmesinin başka nedenleri de bulunmaktadır. Özellikle, ülkelere maliyetlerinin az olması, ülke ihracatına katkıda bulunmaları, istihdam olanakları oluşturmaları ve ülke ekonomisinin istikrarına katkı sağlamaları en önemli nedenlerdir. Çünkü yabancı sermayenin diğer kolu olan kısa vadeli yatırımlar gibi, yatırım yaptıktan sonra istediği anda ülkeden yatırımını çekememektedir. Yabancı sermayeden beklenen özelliklerden dolayı, Türkiye'de ki ekonomik etkilerini dış ticaret ve istihdam açısından değerlendirilmelidir. Ancak 2003 yılına kadarki dönem hakkında bilgiler bulunmamaktadır. İstihdam konusunda ayrıntılı ve tam rakamlar maalesef verilememektedir.

Tablo 9**Türkiye'de ki Yabancı Sermayeli Firmaların ve Türkiye'nin İthalat ve İhracat Miktarları(\$)**

Yıllar	Firma İhracatı	Firma İthalatı	Türkiye İhracatı	Türkiye İthalatı
1996	4.253.378.331	11.362.385.144	23.224.465.343	43.626.690.167
1997	4.239.006.980	14.541.655.786	26.261.071.786	48.558.720.673
1998	4.186.806.410	14.739.397.902	26.973.951.786	45.921.392.207
1999	5.040.387.465	14.048.938.190	26.587.224.962	40.671.272.031
2000	5.709.001.947	18.043.284.577	27.774.906.045	54.502.820.560
2001	7.286.931.488	12.679.413.525	31.334.216.356	41.399.082.953
2002	8.544.583.025	15.181.775.311	35.760.821.307	51.203.266.271

Kaynak: Z.Tuğrul Göver, *Doğrudan Yabancı Yatırımlarının Uluslararası Ticarete Etkileri: Türkiye Değerlendirilmesi*, Hazine müsteşarlığı, 2005, s.29

İSO'nun İlk 500 ve İkinci 500 Büyük Sanayi Kuruluşu raporları ve Hazinesin çalışmaları sonucunda; yabancı firmalar 1996 yılında Türkiye'nin toplam gerçekleştirdiği ihracattan %18 pay aldıklarını ve aynı dönemde istihdamda %11 pay sahibi olmuşlardır. 6 yıl sonra ihracattaki paylarının arttığı ancak istihdamda artışın çok cüzi kaldığı görülmektedir. Ortaya çıkan sonucun nedenleri olarak; yabancı firmalar ya çok teknolojikli üretim kullanıyorlar ya da işçiden sağlanan verimi artırıyorlar. Yabancı firmalardan beklenen istihdam olanaklarının artırılması Türk ekonomisi için geçerli olmadığı bu dönem zarfında görülmektedir. İthalattaki payları ise 1996 yılında %34 iken 2002 yılında 5 puanlık düşüş göstermiştir. Rakamlara bakıldığında önceden açık olan makas aralığı gittikçe daralmış yani yabancı sermayenin ticaret açığını sürekli azalttığı açıkça söylenebilir.

Türkiye'de faaliyet gösteren yabancı firmaların sağladıkları istihdamlara ilişkin olarak elimizde iki kaynak bulunmaktadır. İlki Hazine Müsteşarlığı'nın verdiği "izin belgeleri" ki bu belgelere göre gerçekleşen istihdam oranı 270 bin, ikincisi olan İSO'nun ilk 500 Büyük Sanayi Kuruluşu raporundaki 147 yabancı sermayeli firmanın istihdam miktarı yaklaşık 120 bin civarındadır. Diğer sektörler düşünüldüğünde tahmini olarak 400 bin civarında rakam ortaya çıkmaktadır. Görüldüğü üzere yabancıların ekonomiden aldıkları paylara nazaran, istihdama katkıları sınırlı kalmaktadır. İhracatın 1/5'ine yakını gerçekleştirilmelerine ve her geçen gün bu rakamlar artarken, istihdam oranında sabit ve sınırlı artışlar görülmektedir. Bunun nedenleri içinde en büyük pay, yeni tesis yapımı şeklinde olmayan yabancı sermaye yatırımlarından kaynaklanmaktadır. Gelen yatırımların büyük çoğunluğu var olan tesislerin el değiştirmesidir.

2-ORTADOĞU ÜLKELERİNDEN TÜRKİYE'YE GELEN DOĞRUDAN YABANCI SERMAYENİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Tablo 10

Türkiye'de Faaliyette Bulunan Ortadoğu Kökenli Yabancı Sermayeli Kuruluşlar

	Firma Adedi	Mevcut Yabancı Sermaye (Milyon \$)	Toplam Yabancı Sermaye İçindeki Payı (%)	Şirketlerin Toplam Sermayesi (Milyon \$)	Toplam Sermaye İçindeki Yabancı Sermaye Payı (%)
B.A.E	18	6.091.208	%0,07	11.838.189	%51,45
Bahreyn	4	513.705	%0,01	521.856	%98,44
Filistin	11	696.096	%0,01	820.450	%84,84
G Yemen	1	4.800	%0,00	6.000	%80,00
Irak	191	9.938.142	%0,12	11.753.438	%84,56
İran	389	18.209.851	%0,22	22.204.413	%82,01
İsrail	73	32.268.779	%0,40	68.127.653	%47,37
Katar	6	130.032	%0,00	255.090	%50,97
Kuveyt	16	74.349.095	%0,91	98.863.826	%75,20
Lübnan	61	2.417.611	%0,03	2.718.209	%88,94
S.Arabistan	88	77.628.854	%0,95	335.855.638	%23,11
Suriye	150	3.810.581	%0,05	4.635.576	%82,20
Ürdün	68	2.206.157	%0,03	2.745.623	%80,35
Yemen	11	268.254	%0,00	313.090	%85,68
	1.087	196.264.386		492.531.398	

Kaynak: Hazine Müsteşarlığının sitesindeki verilerinden derlenmiştir.

www.hazine.gov.tr/stat/yabser/faaliyet_ulkeler.xls (01.06.2006)

Hazine Müsteşarlığının 2003 yılı öncesi Ortadoğu ülkelerinden gelen yatırım miktarı 196 Milyon \$, bu miktarı ülkeye getiren firma sayısı ise 1,087 adettir. Gelen miktar aynı dönemdeki toplam yabancı sermayenin içinde % 2,8'lik pay almıştır.

Çalışmamızda tüm Ortadoğu ülkelerini değil, sadece seçilmiş beş ülkenin (Bahreyn, B.A.E, İsrail, Kuveyt, S.Arabistan) verilerini kullanacağız. Çünkü sayılan beş ülke 2003 öncesi dönemde toplam yabancı sermayenin içinde % 2,5'lik pay almaktadırlar.

Geri kalan ülkeler, ise sadece % 0,3'lik paya sahiptirler. Diğer açıdan; İran, Suriye ve Irak'ın Türkiye'de faaliyet gösteren çok firması olmasına rağmen; firmalarının büyük çoğunluğu küçük sermayeli ticaret firmalarında oluşmaktadır.

Tablo 11

Seçilen Ortadoğu Kökenli Yabancı Sermayeli Firmaların Şirket Sayıları

	Toplam Şirket Sayısı (1954–2006)	Yeni kanun öncesi (1954–2003)	Yeni Kanun Dönemi 2004	Yeni Kanun Dönemi 2005
B.A.E	31	18	4	13
Bahreyn	4	4	0	0
İsrail	150	73	33	29
Kuveyt	28	16	6	4
S.Arabistan	109	88	17	16
	322	199	60	62

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı verilerinden derlenmiştir.

Seçilmiş Ortadoğu ülkelerinden gelen firma sayılarına iki dönem halinde bakıldığında, 2003 yılından sonra bu bölgenin firma kuruluşları da artmıştır. Ancak Bahreyn bu dönemde hiç şirket kurmamıştır. En fazla şirket kuruluşu gerçekleştiren İsrail ve S.Arabistan'dır. Seçilen 5 ülkenin 2006 yılı başı itibariyle toplam 322 adet firmaları faaliyette bulunmaktadır.

Tablo 12

Seçilen Ortadoğu Kökenli Firmaların Sermaye Yapıları

Sermaye Aralığı	Bahreyn	B.A.E	İsrail	Kuveyt	S Arabistan	Toplam Şirket Adedi
50,000 \$'dan Küçük	1	13	65	8	25	112
50,000–100,000 \$		2	43	7	24	76
100,000–2000,000 \$		8	19	6	22	55
200,000- 500,000 \$	1	5	13		8	27
500,000 \$'dan büyük	2	3	10	7	30	52
	4	31	150	28	109	322

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı verilerinden derlenmiştir.

Kurulan firmaların sermaye yapıları, diğer ülkelere göre farklılık göstermektedir. Özellikle küçük sermayeli firmalarının sayılarının toplam firma sayısına oranları daha düşük ve 200.000 \$ ve üstü kurulan firma adedi de fazladır. Bu hem toplam yabancı firmalar içinde hem de Ortadoğulu firmalar içinde farklılığı açıkça görülmektedir. Bunun nedeni olarak; seçilen ülkelerin ellerinde bulunan sermayenin fazlalığından kaynakladığı söylenebilir.

Tablo 13

Ortadoğu Kökenli Yabancı Firmaların Sektörel Dağılımları

Sektörler	Bahreyn	B.A.E	İsrail	Kuveyt	S.Arabistan	
İmalat	0	4	35	4	30	73
Hizmetler	4	26	107	24	77	238
Tarım	0	0	3	0	1	4
Madencilik	0	1	5	0	1	7
	4	31	150	28	109	22

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı verilerinden derlenmiştir.

Seçilen beş ülkenin faaliyette bulunduğu sektörler Türkiye'de faaliyet gösteren tüm yabancı firmalara paralellik göstermektedir. Ortadoğulu firmaların % 74'ünün faaliyet gösterdiği Hizmetler sektöründe, büyük çoğunluk "Toptan ve Perakende Ticaret, Motorlu Taşıt, Makineler, Kişisel ve Ev Eşyaları", "İnşaat" ve "Ulaştırma, Haberleşme ve Depolama Hizmetleri" alt gruplarıdır .

Tablo 14

Seçilen Ortadoğu Kökenli Yabancı Firmaların Fiili Yabancı Sermaye Girişleri

Yıl	Ülke	Doğrudan Yabancı Yatırım (Milyon \$)
2002	Bahreyn	3,8
2002	Birleşik Arap Emirliği	0,6
2003	Birleşik Arap Emirliği	0,1
2003	Suudi Arabistan	0,3
2004	Birleşik Arap Emirliği	0,1
2004	Kuveyt	37,1
2004	Suudi Arabistan	4,7
2004	İsrail	0,5
2005	Bahreyn	0,2
2005	Birleşik Arap Emirliği	124,7
2005	Kuveyt	2,5
2005	Suudi Arabistan	2,2
2005	İsrail	0,7

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı verilerinden derlenmiştir.

Seçilen ülkelerin Türkiye'ye son dönemde getirdikleri yabancı sermaye miktarlarında B.A.E 125 Milyon \$ ile dikkat çekmektedir. Özellikle, Dubai Emiri'nin Türkiye'de yatırım yapmak amacıyla yaptığı sözleşme sonucunda 5 milyar \$'lık sermaye 5 yıllık süre içinde ülkeye giriş yapacaktır. 2002-2005 yılları arasında 175 Milyon \$ giriş gerçekleşmiş ki elli yıllık sürede sadece 196 Milyon \$ gerçekleşmesi, bu dönemin önemini göstermektedir. Toplamda yaklaşık olarak 330 Milyon \$'lık yatırımları bulunmaktadır.

Tablo 15

Seçilen Ortadoğu Kökenli Yabancı Firmaların Dış Ticarete Etkileri

Yıl	İşlem Tipi	Tutar (\$ Doları)	Tüm Yabancı Sermayeli Şirketler	Yüzde
1996	İhracat	249.855.307	4.259.378.331	5,86
1997	İhracat	215.398.115	4.239.006.980	5,08
1998	İhracat	233.181.885	4.186.806.410	5,56
1999	İhracat	246.696.877	5.404.387.465	4,56
2001	İhracat	416.720.598	5.709.001.947	7,29
2000	İhracat	285.008.965	7.286.931.488	3,91
2002	İhracat	560.541.881	8.544.583.025	6,55
	Toplam	2.207.403.628		
Yıl	İşlem Tipi	Tutar(\$Dolar)	Tüm Yabancı Sermayeli Şirketler	Yüzde
1996	İthalat	61.704.049	11.362.385.144	0,54
1997	İthalat	68.742.766	14.541.655.786	0,47
1998	İthalat	81.836.186	14.739.397.902	0,55
1999	İthalat	78.585.318	14.048.938.190	0,55
2000	İthalat	130.349.532	18.043.284.577	0,72
2001	İthalat	94.873.226	12.679.413.525	0,74
2002	İthalat	92.208.544	15.181.775.311	0,61
	Toplam	608.299.621		

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı verilerinden derlenmiştir.

Yukarıdaki Tablo 15'e göre; Ortadoğu kökenli beş ülkenin Türk ekonomisine etkisine bakılırsa; 1996-2002 dönemi dış ticaret verilerinde, ihracatta tüm yabancı sermayeli firmalar içinde payları %6, aynı dönemde Türkiye'nin tüm ihracatında ise % 1'lik bir payları bulunmaktadır. İthalatta ise; tüm yabancı sermayeli firmalar içinde % 1'e bile yaklaşamamaktadır. Rakamlardan anlaşılan, Ortadoğulu firmalar ya iç piyasadan mal tüketmekte ya da diğer ülkelerin gerçekleştirdiği malları iç piyasadan satın almaktadır. 1996-2002 döneminde bu beş ülkenin dış ticaret dengesi (+)1,6 Milyon \$'dır.

Tablo 16**Ortadoğu Ülkelerinin Türkiye’de Aldıkları Yatırım Teşvik Belgeleri**

	SABİT YATIRIM YTL	SABİT YATIRIM \$	İSTİHDAM	BELGE SAYISI
B.A.E	3.605.148	6.266.378	43	3
BAHREYN	1.067.748	284.396.967	129	12
IRAK	2.373.147	52.096.940	383	4
İRAN	14.201.347	593.346.557	647	15
İSRAİL	10.039.329	14.089.213	599	14
KATAR	5.359	3.511.634	88	2
KUVEYT	5.556.094	12.556.781	752	11
LÜBNAN	21.094.621	31.192.926	625	11
S.ARABİSTAN	238.835.833	858.321.679	11.482	126
SURİYE	5.263.195	27.245.135	652	13
ÜRDÜN	14.151.778	14.177.467	90	4
TOPLAM	316.193.599	1.897.201.677	15.490	215

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı verilerinden derlenmiştir.

Verilen yatırım izinleri açısından, teşvik belge alımında 126 belgeyle S.Arabistan ilk sırada yer almaktadır. Alınan yatırım teşvik belgelerinde 15 bin civarında istihdam öngörülmektedir. Toplam Ortadoğulu firmaların aldığı yatırım teşvik belgelerinin %77'si seçilen beş Ortadoğu ülkesine ait ayrıca toplam yatırımında % 66 civarına sahiptirler. Ancak belirtilmesi gerekir ki, bu belgeler çok sağlıklı rakamlardan oluşmamaktadır; çünkü Türk firmaları düşük oranlı yabancı sermaye ile bu belgeleri alabilmektedirler.

3-KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME

Elde edilen tüm verileri kapsamlı bir şekilde toplanarak, çalışmanın amacına ulaşmak için, Ortadoğulu seçilen beş ülkenin Türkiye ekonomisindeki yerini belirtmek gerekmektedir.

Ortadoğulu seçilen beş ülke, Türkiye'ye gelen yabancı sermaye yatırımının %1,06'sını (330 Milyon \$) oluşturmaktadır. Ülkede faaliyet gösteren tüm yabancı sermayeli şirketlerin içinde payları ise %2,75'tir. Ortadoğulu şirketlerin Türkiye'deki sektörel dağılımlarına bakılırsa; imalat sektöründe %2,88, Hizmetler sektöründe %2,72 ve Diğer sektörlerde %2,87'lik payları mevcuttur.

Ülkede kurulan şirketlerin, kurulduğu ülkeye getirisinin en önemli göstergesi, sahip oldukları sermaye büyüklüğüdür. Türkiye'nin sınır komşularımızdan birçok firma

girişi olmasına rağmen, firmaların büyük çoğunluğunun sermayesi 50,000 \$'dan küçük kuruluşlardır. Seçilen Ortadoğulu firmaların yapıları bu yönüyle farklılık göstermektedir. 2004 ve 2005 yıllarında Türkiye'de kurulan tüm yabancı sermaye şirketlerin içindeki sahip oldukları sermaye aralık payları şu şekildedir; 50.000 \$'dan küçük firmalar içinde %2,36, 50.000-200.000 \$ arasında sermaye sahip firmalar arasında %2,83, 200.00-500.000 \$ arasındaki firmalar arasında %4,02 ve 500.000 \$'dan büyük sermayeli firmalar arasında %4,71'lik paya sahiptirler.

Yukarıdaki rakamlar sonucunda söylenebilir ki, seçilen beş Ortadoğu kökenli firmanın sermayeleri, diğer ülkelere oranla daha yüksek sermayeli firmalardan oluşmaktadır. Türkiye'de faaliyet gösteren yabancı sermayeli firmalar içinde en yüksek sermaye aralığında yüksek paya sahiptirler. Bu oranın özellikle birkaç yıl içinde, özelleştirme ve yapılan anlaşmalar sonucunda daha da yükseleceğini söyleyebiliriz.

Türkiye ekonomisinde yabancı sermayenin reel etkilerini, Ortadoğulu firmaların katkısı ile incelememiz gerekmektedir. İktisadi teorilerde yabancı şirketlerin ev sahibi ülkeye sağladıkları yararlar bulunmaktadır. Bu sayılan faydaların Türk ekonomisinde gerçekleşen yararlı ve zararlı etkilerini başlıklar halinde sunacağız.

Yabancı sermaye ev sahibi ülkenin toplam tasarruf oranını yükseltmektedir. Sermaye açığını kapatır. Yatırım oranını ve üretim kapasitesini artırıcı etkileri olur.

Türkiye'de bu beklenen fayda gerçekleşmemiştir. Bu faydanın gerçekleşmemesinin nedeni olarak, Türkiye'ye gelen yabancı sermaye, doğrudan yatırım adı altında olsa da büyük çoğunluğunun plasman yatırım şeklinde olmasıdır. Bunun anlamı, mevcut üretim tesislerinin sadece sahip(el) değiştirmesi yani sıfırdan yatırım yapılamamasıdır. Bunun sonucunda, tasarruf artırıcı, yatırım ve üretim artırıcı bir etki oluşmamaktadır. Türkiye'ye gelen toplam yabancı sermayenin sadece %10'luk kısmı doğrudan bir yatırım (sıfırdan üretim) şeklindedir.

Ortadoğulu firmalar bazında bakıldığında, her iki yatırım türünün de kullanıldığı görülmektedir. Sektörel olarak, hizmetler sektöründe mali kurumlar, bankacılık ve ticaret alanlarında yoğunlaşmalarından dolayı, yeni yatırım yapma zorunlulukları bulunmaktadır. Ancak, Türk Telekom gibi kurumların satın alınması da gözden kaçırılmaması gerekmektedir.

Ülkeye ileri teknoloji ve işletmecilik bilgisi getirmeleri.

Ülkeye ileri teknolojinin gelmesi için, yeni yatırımların yapılması gerekmektedir. Yukarıda belirtilen olaylardan ötürü ileri teknoloji ülkeye girmesi az miktarlarda gerçekleşmektedir. Ortadoğulu firmaların son dönemlerde hizmetler alanında gerçekleştirdikleri ve gerçekleştirecekleri (Dubai Tower, Liman inşası) yatırımlar sonucunda ülkeye ileri teknoloji girişi olacağı söylenebilir. İşletmecilik bilgisi açısından, hali hazırda çok büyük katkıları bulunmamaktadır. Ancak, Ortadoğu ülkeleri teknik ve teknolojiye dışa bağımlı olması sonucunda, ülkeye sokulacak transferin olumsuz etkileri ilerde görülebilir.

İthal ikamesi ve ihracatı artırma etkinliği, dış açığı azaltır.

Türkiye'de faaliyet gösteren yabancı sermayeli firmaların büyük çoğunluğunun yoğunlaştığı sektörler bakılırsa; Grosmarket-Perakende, Elektrik üretim-Dağıtım, Bankacılık, Telekom-İletişim olduğu görülmektedir. Bu sayılan sektörlerin hepsinin temel özelliği ise, gelirin tümünün yurtiçinde oluşturulmasıdır. Yani ihraç edici bir özelliği bulunmaması yanında ülke içinde gerçekleştirdiği geliri yurt dışına transfer ederek, cari açığın büyümesine neden olacağı söylenebilir. Ülkeden yapılan kar transferleri, 2003 yılından önceki dönemde gelen yabancı sermaye miktarı olan 17,2 Milyar \$'ın içinden 5 milyar \$ civarında gerçekleşmiştir . Yeni yabancı sermaye kanunu ile transferler tamamen serbest bırakılması ve gelen yabancı sermayenin 30 milyar \$'ı aşması sonucunda, yeni kar transferleri artacağı muhtemeldir. Ortadoğulu firmaların büyük çoğunluğu Toptan-Perakende ve Bankacılık alanlarında yoğunlaşmasından ötürü bu kar transferlerinde muhtemel etkileri bulunduğu söylenebilir.

Yurt içi rekabeti artırır, tekelciliği kırar.

Türkiye'de yapılan özelleştirmelere bakıldığı zaman, var olan devlet tekellerinin sadece el değiştirdiği görülmektedir. Böylece sadece iç piyasadaki devlet tekeli yerine artık yabancı tekeli aldığı söylenebilir. Türkiye'de sabit yatırım oranını düşük olması bu öngörüye etkisiz hale getirmektedir. Ortadoğu kökenli firmaların son dönemde, özelleştirme ihalelerine katılmaları ve özellikle Türk Telekom'u almaları bu söylemi güçlendirmektedir.

İşsizlik sorunun çözümüne katkıda bulunur.

Türkiye'deki yabancı sermayenin istihdam verileri hakkında İSO yapmış olduğu 500 Büyük Şirket araştırmasında, yabancı sermayeli şirketler toplam 500 şirketin gerçekleştirdiği ihracattan %26'lık, kardan %22'lik pay almasına karşın, istihdam oranların sadece %14'lük payları bulunmaktadır. Bu rakamların ışığında, yabancı sermayeli firmalar daha çok kar getiren ve az emek isteyen sektörlerde yoğunlaştığını söyleyebiliriz. Ortadoğulu firmalar açısından bu durum farklılık göstermektedir. Çünkü hem imalat hem de hizmet sektöründe yoğunlaştıkları alanlar daha çok emek isteyen iş kollarıdır.

Sağladığı karlar yoluyla, vergi gelirlerini artırır.

Ülkeye gelen yatırımcılar çoğunlukla var olan tesisleri alması sonucunda vergi karlarını çoğaltmamaktadır. Buna ilaveten 2006 yılında çıkarılması düşünülen, kurumlar vergisi indirimi sonucunda, kurumlar vergisinin yaklaşık %52'sini ödeyen yirmi firmaya toplam 2 Milyar YTL'lik kaynak aktarılmış olacaktır . Bu 20 firma içinde ve kurumlar vergisi olan birçok yabancı sermayeli firma bu avantajdan yararlanacaktır. Bunlara ilaveten, ülke içinde elde edilen gelirin transferi ülkeye olumsuz etkisi bulunduğu da eklenebilir.

SONUÇ

Son yıllarda dünya genelinde artan huzursuzluklar, ekonomilerin artan tüketim talepleri, hızlı ekonomik büyüme oranları, beklenen savaş senaryoları ve diğer olumsuz beklentiler sonucunda; üretimin ve tüketimin ana maddesi olan petrolün fiyatı 70 \$ sınırını aşmıştır. Petrol fiyatlarındaki artıştan son altı yıllık dönemde petrol ihracatçıları olan Ortadoğu ülkeleri büyük miktarlarda kazanç sağlamaya devam etmektedirler.

Artan petrol fiyatlarının sonucunda, Ortadoğulu, petrol ihracatçısı olan ülkelere ciddi miktarlarda sermaye birikimi oluşmaktadır. Türkiye'nin, öncelikle hem bölgesel yakınlıktan dolayı hem de ekonomik çeşitliliğe sahip olmasından dolayı bu ülkelere yönelmesi gerektiği söylenebilir. Buna ilaveten çalışmamızın dışında kalan İran ve Irak'tan son yıllarda büyük miktarlarda sermaye girişi gerçekleşmektedir. Ancak gerçekleşen sermaye girişi doğrudan yabancı sermaye yatırımı olmasından çok sıcak para tabir edilen sermaye şeklindedir. Komşu ülkelere Türkiye'ye giren sermaye, Türkiye'deki döviz kurlarının düşüklüğüne sebep olduğu ve bu dövizlerin son üç yıllık dönemde cari açığın finansmanında kullanıldığı söylenebilir.

Ortadoğu bölgesinde petrol sayesinde biriken yüksek meblağdaki sermaye Türkiye'ye çekilebilir. Çünkü Türkiye yabancı sermaye çekmede birçok avantaja sahiptir. Bu avantajları sıralarsak; ekonomik derinliğe sahip olması, gelişmiş haberleşme ve ulaşım altyapısı ve sürekli geliştirilmesi, transit geçiş yolları, yetiştirilmiş işgücü (kalifiyeli eleman), dinamik ve genç nüfus, enerji koridorunda bulunması, etkin pazar olan AB yakınlığı ve AB adaylığı, son yıllardaki ekonomik ve siyasi istikrarı ve ağır sanayi altyapısıdır.

Türkiye'nin birçok avantajı bulunmasına rağmen, yabancı sermaye çekmedeki yetersizliğinin birkaç nedeni bulunduğu söylenebilir. Öncelikle Türkiye'nin yabancı sermaye çekmede rakip olduğu ülkelere göre bir çok yönden daha iyi olmasına rağmen, Türkiye'nin bulunduğu coğrafi konum dolayısıyla sorunlar çıkmaktadır. Çünkü Türkiye son yarım yüzyılda dünyanın en sıcak bölgesine komşu bulunmaktadır. Diğer neden ise, uluslararası stratejiler açısından bu bölgede güçlü bir ülkenin bulunması, dünyada güçlü aktör olan ülkelerin çıkarlarını zedeleyeceğinden dolayı yatırım çekemediği söylenebilir. Çünkü Türkiye yıllık olarak 30 Milyar \$ civarında yatırım çekse, sadece Ortadoğu bölgesinin değil Avrupa kıtasının da en güçlü ülkesi olmaya adaydır.

Türkiye siyasi nedenlerden dolayı, kendi avantajlarını ve potansiyelini, kültürel geçmiş ve bölgesel yakınlığa sahip olan Ortadoğu ülkelere karşı iyi şekilde tanıtmayı şarttır. Türkiye'nin kendi tanıtımını gerçekleştirebilmesi için acilen Yatırım Promosyon Ajansı'nın kurulması, projeler ve teşviklerle birlikte bu bölgedeki sermayeyi ülkeye çekmek için atılım yapılması gerektiği söylenebilir.

B.A.E ve S.Arabistan'da biriken ciddi miktarlarda Petrodolar sermayesi bulunmaktadır. Şu ana kadar Türkiye'ye gelen Ortadoğu kökenli yatırımcılar içinde, bu iki ülke yatırımcıları, kurdukları firmalarının sermayeleri açısından da önemli bir yere sahiptirler. Petrol ihracatçıları olan Körfez ülkelerinin sermaye yapılarından dolayı Türkiye'ye yıllık ortalama olarak 20 Milyar \$ yatırımının çekilebilmesi muhtemel olarak

---

görüldüğü söylenebilir. Tahmini olan bu rakam, Türkiye'ye gelen toplam yabancı sermayenin yanında ne kadar önemli bir miktar olduğu açıkça görüldüğü söylenebilir.

Türkiye'nin yabancı sermaye konusundaki beklentilerine ulaşabilmesi için şu öneriler sıralanabilir:

- " Yatırım Promosyon Ajansı'nın kurulması,
- " Değişen mevzuatın yanında bürokratik anlayışın değişmesi,
- " Doğrudan yabancı sermaye yatırımının çekilmesi yatırım indirimin tekrar uygulanması,
- " Ülkeye çekilmek istenilen yabancı sermaye için projeler oluşturulması,
- " İç piyasanın mali denetimlerinin artırılması,
- " Vergi yapısının düzeltilmesi,
- " En önemli maliyetlerden biri olan sosyal güvenlik primlerinin indirilmesi
- " Asgari ücretten vergi alınmaması,
- " Fikri ve Sanayi Mülkiyet haklarının korunması,
- " Araştırma- Geliştirme kapasitesinin artırılması,
- " Gelen yabancı sermayeye yeniden yatırımda kullanılacak kazanımlar teşvik edilmeli,
- " Çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları artırılmalı,
- " Yatırımların karşılıklı teşviki ve korunması anlaşmaları artırılmalı,
- " Yatırım teşvik çeşitlerinin artırılması,
- " Kayıt dışılığın gelişmiş ülkeler seviyesine çekilmesi zorunludur.

Öngörü olarak bakıldığında, Ortadoğu ülkelerinden 10 yıllık dönemde 1 Trilyon \$ civarında yatırım için Petrodolar sermayesi çekilebilir. Ancak ülkeye getirilmesi düşünülen sermayenin plasman yatırım türünde değil daha çok istihdam artırıcı, GSMH katkısı olacak, vergilerin artmasını sağlayacak ve ülkeye yeni teknoloji getirecek doğrudan yabancı sermaye yatırımı diğer adıyla yeni yapılacak sabit yatırım olması gerekmektedir. Bu durum Türkiye'nin yabancı sermaye çekmesindeki en önemli sorunu olmakta ve gelecekte birçok sorununda başlangıcı olacağı söylenebilir.

Türkiye ekonomisinde, iç tasarruf oranlarını artırıcı önlemler alınmadığı, yabancı sermaye çekiminde sadece var olan tesislerin satılması ve ülkeye gelen yabancı sermayenin kar transferleri hakkında her hangi bir yasal kontrol alınmaması sonucunda; iktisadi teorilerde bahsedilen faydaları Türkiye ekonomisinde göremeyeceğimiz söylenebilir. Ortadoğu kökenli firmaların şu anda Türk ekonomisi üzerinde çok büyük etkileri olmasa da, son dönem yaptıkları ve yapmayı taahhüt ettikleri yatırımlar ve gelecek vadeden projeler sonucunda, Türk ekonomisine büyük etki gösterebilirler.

KAYNAKÇA

- DPT, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı; Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Özel İhtisas Komisyonu Raporu,2000
- Göver, Z.Tuğrul. Doğrudan Yabancı Yatırımlarının Uluslararası Ticarete Etkileri: Türkiye Değerlendirilmesi, Hazine müsteşarlığı, 2005
- Kepenek, Yakup ve Yentürk, Nurhan Türkiye Ekonomisi, 11.Basım, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2000.s.11
- Sözen, İlyas. Ortadoğu Ülkelerinden Türkiye'ye Gelen Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Değerlendirilmesi(Bahreyn, Kuveyt, B.A.E, İsrail, Suudi Arabistan), M.Ü, Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006,
- T.C Başbakanlık, Hazine Müsteşarlığı, Doğrudan Yabancı Yatırım Verileri Bülteni, Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü, Temmuz 2006
- T.C Başbakanlık, Hazine Müsteşarlığı, Türkiye Yatırım Danışma Konseyi İlerleme Raporu, Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü, Ocak 2005.
- T.C Başbakanlık, Hazine Müsteşarlığı, Yabancı Sermaye 2001 Raporu, Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü,2002.
- T.C Başbakanlık, Hazine Müsteşarlığı, Yabancı Sermaye 2002 Raporu, Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü, Şubat 2003.
- T.C Başbakanlık, Hazine Müsteşarlığı, Yabancı Sermaye Raporu 2003 I. Yarı, Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü, Temmuz 2003.
- Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu 2003 CD
- 05.08.1951 tarihli ve 7780 Sayılı Resmi Gazete
- 05.06.2003 tarihli 4875 sayılı Kanun
- Web Kaynakları
- http://www.treasury.gov.tr/stat/yabser/ys_yatirim.xls
- http://www.aktifhaber.com/read_news.php?nID=57158 (08,02,2006)
- http://www.hazine.gov.tr/ybs_raporlar.htm
- http://www.hazine.gov.tr/stat/yabser/faaliyet_ulkeler.xls (01.06.2006)
- <http://tcmbf40.tcmb.gov.tr/cbt.html>
- <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=4183442&yazarid=82> (03.04.2006)
- <http://www.milliyet.com.tr/2005/07/14/yazar/uras.html> (01.12.2005)

